

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดวิเคราะห์
เรื่อง แหล่งอารยธรรมในทวีปเอเชีย โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2*

THE DEVELOPMENT OF LEARNING ACHIEVEMENT AND ANALYTICAL
THINKING ABILITY ON THE TOPIC OF THE HISTORY CIVILIZATION
IN ASIA THROUGH HISTORICAL APPROACH FOR
MATHAYOMSUKSA 2 STUDENTS

จตุโชค ขมินทอง¹, พอเจตน์ ธรรมศิริขวัญ², ทศนีย์ รอดมันคง³
Jatuchok Khamintong¹, Phochet Thamsirikhwan², Thassanee Rodmunkong³
มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์^{1,2,3}
Rajabhat Rajanagarindra University^{1,2,3}
Email : jatuchok.kha@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง แหล่งอารยธรรมในทวีปเอเชีย ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 2) เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการคิดวิเคราะห์ เรื่อง แหล่งอารยธรรมในทวีปเอเชีย ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 3) เพื่อศึกษาความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎิ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาฉะเชิงเทรา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ 2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 3) แบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดวิเคราะห์ 4) แบบวัดความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐานใช้สถิติ t-test

ผลการวิจัยพบว่า 1. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 2. ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 3. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน; การคิดวิเคราะห์; วิธีการทางประวัติศาสตร์

ABSTRACT

The objectives of this research were 1) to compare the learning achievement on the topic of the History of Civilizations in Asia before and after having undergone with historical approach for Mathayomsuksa 2 students, and 2) to compare students' analytical thinking ability on the topic of the History of Civilizations in Asia before and after having undergone with historical approach for Mathayomsuksa 2 students, and 3) to study the Mathayomsuksa 2 students' satisfaction towards learning management through historical approach. Derived from cluster sampling, the samples were Mathayomsuksa 2 students, studying in the second semester of academic year 2022 of Benchamaracharangsarit School, Chachoengsao Secondary Educational Service Area Office. The research tools were the mean, percentage, standard deviation and t-test.

The research results were as follows: 1. The Mathayomsuksa 2 students' academic achievement after having undergone with historical approach was higher. It was statistically significant at the .05 level. 2. The Mathayomsuksa 2 students' analytical thinking ability after having undergone with historical approach was higher. It was statistically significant at the .05 level. 3. The Mathayomsuksa 2 students' satisfaction towards learning management through historical approach was at the highest level.

Keywords : Learning achievement; Analytical Thinking; Historical Approach

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นการกำหนดแนวทางยุทธศาสตร์ในการจัดการเรียนรู้โดยร่วมกันสร้างรูปแบบ และแนวปฏิบัติในการเสริมสร้างประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยเน้นที่องค์ความรู้ ทักษะ เพื่อใช้ในการดำรงชีวิตในสังคมแห่งความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน (วราภรณ์ ทองนพคุณ, 2556) วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง และอธิป จิตตฤกษ์ (2556) ได้กล่าวถึงความสำคัญว่าทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 จะช่วยเตรียมความพร้อมให้นักเรียนรู้จักคิด เรียนรู้ ทำงาน แก้ปัญหา สื่อสารและ ร่วมมือทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพไปตลอดชีวิต มีเหตุผลอยู่สามประการด้วยกัน คือ ประการแรก ทักษะเหล่านี้ ไม่ได้ถูกบรรจุในหลักสูตร หรือถูกประเมินเลยบางคนอาจจะเกิดทักษะนี้โดยบังเอิญจากชีวิตประจำวันหรือประสบการณ์ในการทำงาน ประการที่สอง ทักษะเหล่านี้มีความสำคัญต่อนักเรียนทุกคนองค์กรมีการปรับโครงสร้างการบริหารให้เป็นแนวราบเพิ่มการใช้เทคโนโลยี สร้างระบบงานที่ยืดหยุ่นและกระจายความรับผิดชอบให้พนักงานระดับปฏิบัติการมากขึ้น ประการที่สาม สำหรับผู้ที่เริ่มทำงานใหม่ ๆ ก็ถูกคาดหวังว่าจะสามารถใช้ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 อธิบายทักษะหลายอย่างที่เป็นของใหม่ ได้แก่ ความคิด สร้างสรรค์และนวัตกรรม ความยืดหยุ่นและความสามารถในการปรับตัว ความเป็นผู้นำและการเรียนรู้ ข้ามวัฒนธรรม การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาทักษะเพื่อการดำรงชีวิตผ่านสาระวิชาสำคัญ เนื่องจากสาระวิชา

สำคัญนั้นไม่เพียงพอต่อการจัดการเรียนรู้เพื่อมีชีวิตในยุคศตวรรษที่ 21 ปัจจุบันนั้น การเรียนรู้สาระวิชาควรจะเป็นจากการค้นคว้าของนักเรียนเป็นหลัก โดยมีครูเป็นผู้แนะนำวิชาแกนหลักเหล่านี้จะนำมาสู่การกำหนดเป็นกรอบแนวคิดยุทธศาสตร์สำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ในเนื้อหาในเชิงสหวิทยาการ และวิชาแกนหลักจะต้องสอดแทรกทักษะในศตวรรษที่ 21 เข้าไปในทุกวิชาแกนหลัก (วิจารณ์ พานิช, 2556) ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 โดยครูผู้สอนจึงเป็นเพียงผู้สนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้โดยมุ่งหวังในการพัฒนาผู้เรียนเป็นหลัก และพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ โดยให้ผู้เรียนมีศักยภาพและมีทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตและการพัฒนาตนเองในระดับที่สูงขึ้นไปในอนาคตได้

การคิดวิเคราะห์เป็นรากฐานสำคัญของการเรียนรู้และการดำเนินชีวิต บุคคลที่มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ จะมีความสามารถในด้านอื่น ๆ เหนือกว่าบุคคลอื่น ๆ ทั้งทางด้านสติปัญญาและการดำเนินชีวิต การคิดวิเคราะห์เป็นพื้นฐานของการคิดทั้งหมดเป็นทักษะที่ทุกคนสามารถพัฒนาได้ ซึ่งประกอบด้วยทักษะที่สำคัญ คือ การสังเกต การเปรียบเทียบ การคาดคะเน และการประยุกต์ใช้ การประเมิน การจำแนกแยกแยะประเภท การจัดหมวดหมู่ การสันนิษฐาน การสรุปผลเชิงเหตุผล การศึกษาหลักการการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ การตั้งสมมติฐานที่มีผลมาจากการศึกษาค้นคว้าและการตัดสินใจในสิ่งต่าง ๆ โดยใช้เกณฑ์ในการตัดสินใจด้วยเหตุผล ทักษะการคิดวิเคราะห์จึงเป็นทักษะการคิดระดับสูง ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการคิดทั้งหมด การคิดวิจารณ์ญาณและการคิดแก้ปัญหา (ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ, 2553) ดังนั้น จึงจำเป็นต้องจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นทักษะการคิดวิเคราะห์ ซึ่งการคิดวิเคราะห์เป็นความสามารถในการแยกแยะเพื่อสืบค้นข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ เรื่องราว เนื้อหาต่าง ๆ เพื่อลงสรุปและตัดสินใจได้อย่างถูกต้องและสมเหตุสมผล ซึ่งผู้สอนสามารถใช้คำถามถามผู้เรียนให้คิดวิเคราะห์ได้ 3 ลักษณะ คือ 1) การวิเคราะห์ความสำคัญ ประกอบด้วย การวิเคราะห์ชนิด การวิเคราะห์สิ่งสำคัญการวิเคราะห์เลขศูนย์ 2) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ ประกอบด้วย การวิเคราะห์ชนิดของความสัมพันธ์ การวิเคราะห์ขนาดของความสัมพันธ์ การวิเคราะห์ขั้นตอนความสัมพันธ์ การวิเคราะห์จุดประสงค์และวิธีการ การวิเคราะห์สาเหตุและผล และการวิเคราะห์แบบความสัมพันธ์ในรูปอุปมาอุปไมย 3) การวิเคราะห์หลักการ ประกอบด้วย การวิเคราะห์โครงสร้าง และการวิเคราะห์หลักการ ซึ่งผู้สอนสามารถใช้คำถามที่หลากหลายลักษณะดังกล่าวเพื่อฝึกผู้เรียนบ่อย ๆ ซึ่งจะช่วยพัฒนาผู้เรียนให้เก่งในการคิดวิเคราะห์ได้ (ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2555)

การจัดการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน พบปัญหาการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ ประกอบด้วย ด้านผู้เรียนมีทั้งชอบและไม่ชอบวิชาประวัติศาสตร์ ในส่วนที่ชอบเรียนเนื่องจาก เนื้อหาของประวัติศาสตร์มีความน่าสนใจ มีเรื่องราวมากมายให้ติดตาม ครูผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ ไม่ได้ให้ข้อมูลเพียงด้านเดียว นำเทคโนโลยีมาใช้ประกอบการสอน สามารถนำเรื่องที่เรียนมาเชื่อมโยงกับชีวิตในปัจจุบันได้ ในส่วนที่ไม่ชอบเรียน เนื่องจากผู้เรียนไม่เห็นถึงความสำคัญของการเรียน ไม่สามารถนำเรื่องที่เรียนมาเชื่อมโยงกับชีวิตในปัจจุบันได้ รวมถึงเนื้อหาสาระของการเรียนมีมากเกินไป และการเรียนส่วนใหญ่เน้นการท่องจำ ผู้สอนไม่ได้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ ให้ข้อมูลเพียงด้านเดียว สอนเพียงประวัติศาสตร์กระแสหลัก ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกเบื่อหน่าย ไม่อยากเรียนและไม่มีแรงจูงใจที่จะเรียน ด้านครูผู้สอนบุคลิกภาพ ทักษะ และ

วิธีการสอนของครูผู้สอนส่งผลโดยตรงต่อ ความสนใจ ความอยากเรียน ความชอบ แรงจูงใจในการเรียนวิชาประวัติศาสตร์ของผู้เรียน โดยประเด็นที่ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนนั้นประกอบด้วย 1) ด้านความรู้และความเข้าใจเนื้อหา ผู้สอนบางคนยังมีความคิดว่าตนเองมีความรู้ในเนื้อหาสาระวิชาประวัติศาสตร์อย่างแท้จริง ทำให้การถ่ายทอดความรู้หรือการตีความอาจบิดเบือนไปจากหลักฐานความเป็นจริง 2) ด้านทัศนคติและบุคลิกภาพ ครูผู้สอนบางส่วนไม่เข้าใจบทบาทของตนเองว่า “ครู คือ ผู้ถ่ายทอด ผู้กำกับ” ครูจึงควรต้องตระหนักเสมอว่าหน้าที่ของครูคือการทำให้ผู้เรียนเข้าใจในเรื่องที่สอนและอยากที่จะเรียนรู้ รวมถึงลักษณะบุคลิกภาพของครูผู้สอน เช่น ครูผู้สอนพูดเสียงอยู่ในลำคอ ใช้น้ำเสียงโทนเดียวในการเล่าเรื่อง เป็นต้น 3) ด้านรูปแบบและวิธีการสอน ครูผู้สอนไม่มีการเกริ่นนำเนื้อหาก่อนสอนเพื่อกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน รวมทั้งมักลงรายละเอียดของเนื้อหาที่สอนมากเกินไปจนทำให้ละเอียดประเด็นสำคัญของเนื้อหาที่ผู้เรียนควรจะต้องรู้ ซึ่งอาจทำให้ผู้เรียนเกิดความสับสนในเนื้อหาประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ครูผู้สอนบางส่วนไม่เห็นความสำคัญของวิชาประวัติศาสตร์ สอนไม่ตรงวิชาเอก ขาดประสบการณ์และความรู้ความเข้าใจในวิชาประวัติศาสตร์ที่ชัดเจน ส่งผลให้ไม่สามารถจัดการเรียนการสอนในรูปแบบหรือวิธีการที่เหมาะสมกับโครงสร้างของหลักสูตรได้ ประกอบกับมีข้อจำกัดเรื่องงบประมาณและการสนับสนุนให้เข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564)

การสอนโดยวิธีการทางประวัติศาสตร์ เป็นขั้นตอนหรือกระบวนการในการแสวงหาข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์เป็นวิธีการหนึ่งที่สำคัญและควรนำไปใช้ในการสอนประวัติศาสตร์ มีขั้นตอนของวิธีการทางประวัติศาสตร์ ดังนี้ 1) ขึ้นกำหนดประเด็นปัญหาหรือสมมติฐาน 2) ขึ้นรวบรวมหลักฐาน 3) ขึ้นวิเคราะห์และประเมินคุณค่าข้อมูล 4) ขึ้นตีความและสังเคราะห์ 5) นำเสนอข้อมูล (สุคนธ์ สินธพานนท์, 2562) ครูผู้สอนสังคมศึกษาจึงควรนำวิธีการทางประวัติศาสตร์ มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ เนื่องจากวิธีการทางประวัติศาสตร์ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ใช้การวิจัยเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสืบค้นและแสวงหาข้อเท็จจริงในเชิงวิทยาศาสตร์อย่างมีเหตุมีผล ซึ่งวิธีการดังกล่าว จะช่วยเสริมสร้างความรู้ ทักษะและพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลที่รู้จักการสังเกต พิเคราะห์ไตร่ตรองเรื่องราวต่าง ๆ อย่าง

ด้วยเหตุผลและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะผู้สอนวิชาประวัติศาสตร์ จึงสนใจนำวิธีการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ มาใช้ในการจัดการเรียนรู้รายวิชาประวัติศาสตร์ เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 อันจะเป็นแนวทางในการพัฒนาการเรียนการสอนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง แหล่งอารยธรรมในทวีปเอเชีย ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

2.2 เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการคิดวิเคราะห์ เรื่อง แหล่งอารยธรรมในทวีปเอเชีย ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

2.3 เพื่อศึกษาความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

3.1 นักเรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ที่สูงขึ้น ซึ่งจะส่งผลต่อการเรียนรายวิชา ประวัติศาสตร์และวิชาอื่น ๆ

3.2 ฝึกให้นักเรียนได้ใช้กระบวนการทางประวัติศาสตร์มาพัฒนาความสามารถในการคิด วิเคราะห์อย่างเป็นขั้นตอน

3.3 นักเรียนได้รับกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองสามารถ ประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้

3.4 เกิดการพัฒนาทักษะการจัดการเรียนรู้โดยใช้การสอนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์

3.5 ผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ด้าน ความสามารถในการคิดวิเคราะห์เพื่อให้การจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพได้ดียิ่งขึ้น

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความสามารถในการคิดวิเคราะห์ โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง แหล่งอารยธรรมในทวีปเอเชีย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎิ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาฉะเชิงเทรา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 1 ห้องเรียน รวมทั้งหมด 40 คน ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster random sampling) โดยใช้ ห้องเรียนเป็นหน่วยการสุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทาง ประวัติศาสตร์ เรื่อง แหล่งอารยธรรมในทวีปเอเชีย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 8 แผน รวมทั้งหมด 16 คาบ ความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.80 อยู่ในระดับมากที่สุด 2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง แหล่งอารยธรรมในทวีปเอเชีย โดยใช้วิธีการทาง ประวัติศาสตร์ เป็นแบบปรนัยเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ มีค่าความยาก (p) อยู่ระหว่าง 0.20-0.75 ค่าอำนาจจำแนก (r) อยู่ระหว่าง 0.20-0.60 และมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.88 3) แบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เป็นแบบปรนัย เลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ มีค่าความยาก (p) อยู่ระหว่าง 0.20-0.75 ค่าอำนาจจำแนก (r) อยู่ระหว่าง 0.20-0.60 และมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.78 4) แบบวัดความพึงพอใจต่อการจัดการ เรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เป็นแบบมาตราส่วน ประเมินค่า (rating scale) 5 ระดับ จำนวน 20 ข้อ มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80-1.0

5. ผลการวิจัย

5.1 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง แหล่งอารยธรรมในทวีปเอเชีย ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง แหล่งอารยธรรมในทวีปเอเชีย ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

คะแนน	N	\bar{X}	S.D.	t	sig
ก่อนเรียน	40	13.58	1.43	38.291*	.000
หลังเรียน	40	25.98	1.68		

*มีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 คะแนนก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 13.58 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 1.43 และคะแนนหลังเรียน มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 25.98ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 1.68 นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

5.2 ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการคิดวิเคราะห์ เรื่อง แหล่งอารยธรรมในทวีปเอเชีย ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนความสามารถในการคิดวิเคราะห์ เรื่อง แหล่งอารยธรรมในทวีปเอเชีย ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

คะแนน	N	\bar{X}	S.D.	t	sig
ก่อนเรียน	40	8.13	1.26	24.825*	.000
หลังเรียน	40	15.23	1.79		

*มีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนความสามารถในการคิดวิเคราะห์ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 คะแนนก่อนเรียน มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 8.13 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 1.26 และคะแนนหลังเรียนมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 15.23 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 1.79 นักเรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

5.3 ผลการศึกษาความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ภาพรวมและรายด้าน ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ภาพรวมรายด้าน

รายการประเมิน	\bar{x}	S.D.	แปลผล
ด้านเนื้อหา	4.31	0.78	มาก
ด้านการจัดการเรียนการสอน	4.59	0.63	มากที่สุด
ด้านสื่อการเรียน	4.62	0.65	มากที่สุด
ด้านการวัดและประเมินผล	4.60	0.64	มากที่สุด
เฉลี่ยรวมทุกด้าน	4.53	0.68	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 พบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง แหล่งอารยธรรมในทวีปเอเชีย มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยรวมทุกด้านเท่ากับ 4.53 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.68 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ได้ดังนี้ ด้านเนื้อหา มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.31 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.78 ตามลำดับ ด้านการจัดการเรียนการสอน มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.59 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.63 ด้านสื่อการเรียน มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.62 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.65 และด้านการวัดและประเมินผล มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.60 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.64

6. อภิปรายผลการวิจัย

6.1 ผลการวิจัย พบว่าผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ อาจเนื่องจากการจัดการเรียนรู้ โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ มีขั้นตอนหรือกระบวนการในการแสวงหาข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ ให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติ ใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะการค้นคว้าข้อเท็จจริงอย่างเป็นระบบ และทักษะการทำงานกลุ่ม การแก้ปัญหา วิเคราะห์ อย่างเป็นเหตุเป็นผล โดยอาศัยจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เพื่อให้ได้องค์ความรู้ใหม่ ตามขั้นตอนกระบวนการของวิธีการทางประวัติศาสตร์ ซึ่งทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และได้องค์ความรู้ใหม่ สามารถสร้างองค์ความรู้และสรุปองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ยุวดี ชมชื่น (2561) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ โดยประยุกต์วิธีการทางประวัติศาสตร์และการเรียนรู้แบบผสมผสาน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนประวัติศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สอดคล้องกับงานวิจัยของณัฏฐตา ทะรินทร์ (2562) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่อหน่วยการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์

ร่วมกับผังความคิด ผลการวิจัยพบว่า ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหน่วยการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ร่วมกับผังความคิด หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับงานวิจัยของ สิริวิวัฒน์ โชติกุลศิริปัญญา (2562) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณก่อนเรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยใช้การสอนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ร่วมกับ Google Classroom รายวิชา ส31104 ประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้การสอนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ร่วมกับ Google Classroom รายวิชา ส31104 ประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

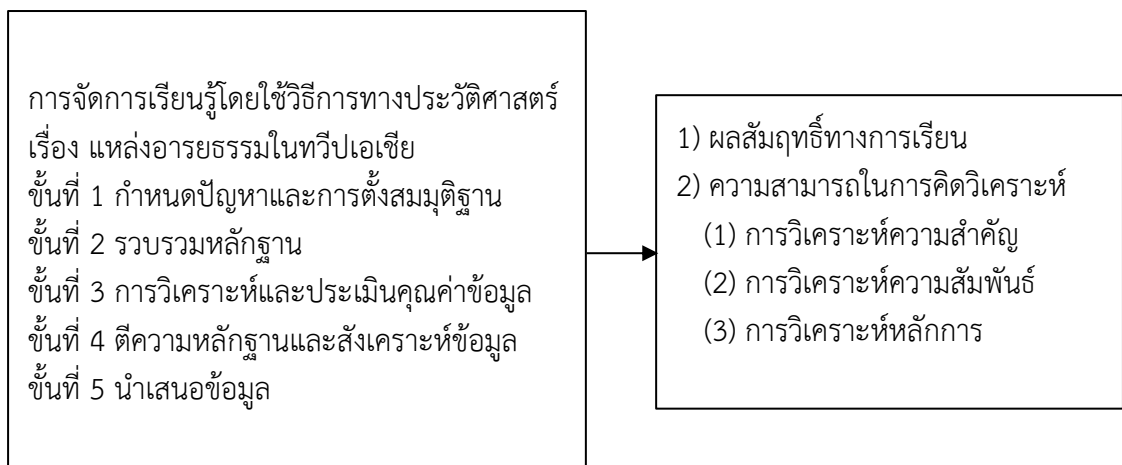
6.2 ผลการวิจัย พบว่า ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ อาจเนื่องจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ นักเรียนสามารถนำขั้นตอนวิธีการทางประวัติศาสตร์ไปใช้โดยสามารถกำหนดคำถามสำคัญ ตั้งสมมติฐาน วิเคราะห์เปรียบเทียบ ตีความหลักฐาน และเชื่อมโยงข้อมูลเพื่อนำเสนอข้อมูลในรูปแบบของแผนผังมโนทัศน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นักเรียนเกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์เพื่อค้นหาความจริงทางประวัติศาสตร์ และมีการใช้เทคโนโลยี เพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้ใหม่ทางประวัติศาสตร์ บนพื้นฐานความเป็นเหตุเป็นผล ส่งผลให้บรรยากาศในชั้นเรียนนักเรียนมีความสุข สนุกสนาน และมีปฏิสัมพันธ์และร่วมมือในชั้นเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุบรร พรหนองแสน (2562) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ระหว่างการจัดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการและการจัดการเรียนรู้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการคิดวิเคราะห์ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ อิตาพร เกราะกระโท (2561) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จากการใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ร่วมกับผังความคิด ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 หลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

6.3 ผลการวิจัย พบว่า ผลการศึกษาความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 อยู่ในระดับมากที่สุด มีโดยมีค่าเฉลี่ยรวมทุกด้าน เท่ากับ 4.53 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.68 เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ อาจเนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ มีการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้ฝึกทักษะกระบวนการคิดอย่างเป็นลำดับขั้นตอน ซึ่งนักเรียนได้รับการฝึกฝนทักษะที่สำคัญ เช่น การสังเกต การวางแผนการทำงาน และการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างมีเหตุผล ทำให้เกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้ และส่งผลให้นักเรียนมีความสุขในการเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุบรร พรหนองแสน (2562) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ระหว่างการจัดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการและการจัดการเรียนรู้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีความพึงพอใจในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัทรชดา ทะรินทร์ (2562) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่อหน่วยการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ร่วมกับผังความคิด ผลการวิจัยพบว่า ความพึง

พอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ร่วมกับผังความคิด นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.45 สอดคล้องกับงานวิจัยของ ยุวดี ชมชื่น (2561, : 162-163) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ โดยประยุกต์วิธีการทางประวัติศาสตร์และการเรียนรู้แบบผสมผสาน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์โดยประยุกต์วิธีการทางประวัติศาสตร์และการเรียนรู้แบบผสมผสาน จัดอยู่ในระดับมากที่สุด

7. องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยสามารถสรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับ การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดวิเคราะห์ เรื่อง แหล่งอารยธรรมในทวีปเอเชีย โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ได้เป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นที่ 1 กำหนดปัญหาและการตั้งสมมุติฐาน 2) ขั้นที่ 2 รวบรวมหลักฐาน 3) ขั้นที่ 3 การวิเคราะห์และประเมินคุณค่าข้อมูล 4) ขั้นที่ 4 ตีความหลักฐานและสังเคราะห์ข้อมูล 5) ขั้นที่ 5 นำเสนอข้อมูล ซึ่งมีการพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ 3 ด้าน ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ความสำคัญ 2) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ 3) การวิเคราะห์หลักการ แสดงเป็นภาพได้ดัง ภาพที่ 1



ภาพที่ 1 การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดวิเคราะห์ เรื่อง แหล่งอารยธรรมในทวีปเอเชีย โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

8.1.1 โรงเรียนควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูผู้สอนใช้นวัตกรรมที่หลากหลายในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะความสามารถของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ

8.1.2 โรงเรียนควรมีการจัดประสบการณ์เรียนรู้เพื่อแลกเปลี่ยนนวัตกรรมที่ใช้ในการจัด

กิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างครูผู้สอนแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาผู้เรียน ด้วยนวัตกรรมที่หลากหลาย เป็นการสะท้อนข้อดี ข้อบกพร่องในการใช้นวัตกรรม

8.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

8.2.1 ผู้สอนควรศึกษาแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่อง แหล่งอารยธรรมในทวีปเอเชีย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ก่อนนำไปใช้

8.2.2 ควรมีการวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนก่อนการจัดการเรียนรู้เพื่อทราบพื้นฐานการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน

8.2.3 การจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และทักษะการคิดวิเคราะห์ที่สูงขึ้นนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง ได้แก่ การจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนที่เหมาะสม การตั้งคำถามกระตุ้นผู้เรียน ใช้สื่อที่หลากหลาย

8.3 ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป

8.3.1 ควรทำการวิจัยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ร่วมกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้รูปแบบอื่น ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

8.3.2 ควรจัดการเรียนการสอนที่ช่วยพัฒนาทักษะการคิดด้านอื่น ๆ เช่น ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ทักษะการคิดเชิงบูรณาการเชื่อมโยง และความคงทนในการเรียนรู้ ในรายวิชาประวัติศาสตร์

9. บรรณานุกรม

- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2554). **การจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง**. นนทบุรี : สหมิตรพรินติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.
- ณัฏฐา ทะรินทร์. (2563). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ต่อหน่วยการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์ รัตนโกสินทร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ร่วมกับผังความคิด. *Journal of Modern Learning Development*. 5(2). 26-39.
- ธิดาพร เกราะกระโท. (2561). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จากการใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ร่วมกับผังความคิด. *วารสารการศึกษาและการพัฒนาสังคม*. 14(1). 487-497.
- ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ. (2553). **การพัฒนาการคิด**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด 9119 เทคนิควรรณคดี.
- ยุวดี ชมชื่น. (2561). **การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ โดยประยุกต์วิธีการทางประวัติศาสตร์และการเรียนรู้แบบผสมผสาน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน. คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง และอริบ จิตตฤกษ์. (2556). **ทักษะแห่งอนาคตใหม่ การศึกษาเพื่อศตวรรษที่ 21**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โอเพ่น เวลด์ส พับลิชชิ่ง เฮาส์.
- วรางคณา ทองนพคุณ. (2556). **ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ความท้าทายในอนาคต = 21st Century Skills: The Challenges Ahead**. สืบค้นเมื่อ 3 ตุลาคม 2565. จาก <http://www.education.pkur.ac.th>

- วิจารณ์ พานิช. (2556). **ครูเพื่อศิษย์สร้างห้องเรียนกลับทาง**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสยามกัมมาจล.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2564). **รายงานการศึกษาวิจัย เรื่อง สภาพการจัดการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน**. กรุงเทพฯ : สังกพิมพ์ สกศ.
- สิริวิวัฒน์ โชติกุลศิริปัญญา. (2562). **การเปรียบเทียบความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณก่อนเรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยใช้การสอนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ร่วมกับ Google Classroom รายวิชา ส31104 ประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน. คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.**
- สุคนธ์ สีนธพานนท์. (2562). **หลากหลายวิธีสอน เพื่อพัฒนาคุณภาพเยาวชนไทย**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุบรร พรหนองแสน. (2563). **การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ระหว่างการจัดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการและการจัดการเรียนรู้วิธีการทางประวัติศาสตร์. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด. 15(2). 113-123.**
- อิทธิเดช น้อยไม้. (2560). **หลักสูตรการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา**. กรุงเทพฯ : โอเอส พรินติ้งเฮ้าส์.